

เขล้ง : ดนตรีชาวเขาเผ่าม้งบ้านห้วยทรายเหนือ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

Kleang : The musical instrument of Tribal Hmong at Bann Huaysainue, Nakhonthai District, Phisanulok Province.

วิชชุพงศ์ วรศาสตร์กุล¹

Vitchupong Worasatkul¹

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง เขล้ง : ดนตรีชาวเขาเผ่าม้งบ้านห้วยทรายเหนือ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ผู้เขียนได้ใช้ทฤษฎีปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology approach) มาอธิบาย และได้นำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ในการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในท้องถิ่นที่ชาวบ้านยอมรับนับถือ และการวิเคราะห์ข้อมูล จากผลการศึกษาเขล้งของชาวเขาเผ่าม้งบ้านห้วยทรายเหนือ นั้น การเป่าเขล้งของชาวเขาเผ่าม้งบ้านห้วยทรายเหนือมีการสื่อสารออกมา 2 ประเด็นใหญ่ คือ 1. ความเชื่อและพิธีกรรมที่ชาวเขาเผ่าม้งเคารพและบูชาคือผีบรรพบุรุษและผีต่างๆ เพื่อให้ครอบครัว หมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุขและการดำรงชีพให้มีความสุขสมบูรณ์ 2. ชาวเขาเผ่าม้งถือว่าเขล้งเป็นศิลปะและสุนทรียศาสตร์ในการดำรงชีวิตชาวเขาเผ่าม้งบ้านห้วยทรายเหนือ ชาวเขาเผ่าม้งเชื่อว่าเขล้งมีความสำคัญวิถีชีวิตของมากจากอดีตจนถึงปัจจุบัน แต่เยาวชนชาวม้งรุ่นใหม่ไม่ให้ความสนใจต่อการเป่าเขล้งเท่าไร ชุมชนจึงอยากให้มียุทธการอนุรักษ์และส่งเสริมงานประเพณีเป่าเขล้งมากขึ้น

คำสำคัญ : ชาวเขาเผ่าม้ง, นครไทย, บ้านห้วยทรายเหนือ

Abstract

This academic article was studied on phenomenology approach and presented by descriptive analysis. Data collected by interviewing the specialists in the village. From the data analysis, It was found that the blowing Kleang of tribal Hmong conveyed two major issues: 1)The beliefs and rituals that the Hmong tribes worshiped such as their ancestors or ghosts, because they believed that the worship not only made their families and the village were lucky and happy but also it made their livelihood is complete. 2) Hmong tribes considered the Kleang as the art and aesthetics of their life from the past to the present. However, the new Hmong youth did not pay

¹ อาจารย์ประจำ, สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, Tel.0878481840, Email. pov11196@hotmail.com

¹ Lecturer, General Education, Loei Rajabhat University

attention to blow the Kleang. Therefore, the Hmong community wanted the ways to preserve and promote the traditional Kleang blowing.

Keywords : Hmong tribal, Nakhonthai, Bann Huaysainue

บทนำ

ประวัติของชาวเขาเผ่าม้งนั้นยังไม่มีผู้ใดสามารถค้นคว้าเปิดเผยได้ว่ากลุ่มชนชาติพันธุ์ม้ง (Hmoob) ได้อุบัติขึ้นในโลกนี้ ว่าเขามีถิ่นกำเนิดขึ้นแน่นอนในบริเวณใด จากประวัติศาสตร์ของจีน มีผู้รู้สันนิษฐานว่าชาวม้งได้อาศัยอยู่ในประเทศจีนมาก่อน และมีอาณาจักรของตนเองอยู่อย่างสงบสุขมาเป็นเวลานาน ต่อมาชาวจีนได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่แม่น้ำฮวงโห (แม่น้ำเหลือง) และได้แผ่ขยายอาณาเขตออกมาด้วยการต่อสู้ขับไล่ของชนชาติต่าง ๆ ที่เป็นบรรพบุรุษของชาติไทยชนชาติ

ภาพที่ 2 สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านห้วยเหนือ ด้านหลัง ถ่ายภาพโดย : วิชชุพงศ์ วรรณศาสตร์กุล, (28 พ.ค. 59)

เผ่าม้งและชนชาติอื่นๆ ดังนั้นคำว่า ม้ง (Hmoob) ถือว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์มานาน ซึ่งสอดคล้องกับ ประสิทธิ์ลีปรีชา (2548:9) ได้กล่าวว่า ม้งอาศัยอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีนภาคเหนือของพม่าลาวเวียตนามไทยและบางส่วนของกระจายไปในประเทศสหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส และอื่นๆในบริบทของประเทศจีนนั้นชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ “ม้ง” มักจะถูกใช้อย่างสับสนกับ “แม้ว” หรือ “เหมียว” ซึ่งรากศัพท์ของคำว่า “เหมียว” ในภาษาจีนนั้นหมายถึงต้นข้าวอ่อนหน่อหรือวัชพืชกับที่นาซึ่งหมายถึงลูกของแผ่นดินและชนพื้นเมืองที่แต่เดิมทำนาเป็นหลักแต่ในระยะต่อมาถูกนำมาใช้ในลักษณะของการดูถูกทางชาติพันธุ์โดยการผูกเข้ากับเสียงร้องของแมวและแสดงนัยยะของความเป็นคนป่าเถื่อนคำดังกล่าวเริ่มปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์จีนภายใต้

ชื่อเหมียวหมินหยูเหมียวหรือซานเหมียวซึ่งเป็นกรกล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียงและแม่น้ำฮวงโห (แม่น้ำเหลือง) เมื่อประมาณสองพันสองร้อยปีก่อนคริสตศักราชต่อไปจะได้มาดูชาวเขาเผ่าม้งในประเทศไทยทำการอพยพจากผู้นำชุมชนใกล้เคียงที่ตั้งหลักแหล่งอยู่ก่อนแล้ว พร้อมกับการแจ้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองท้องถิ่นที่ดูแลในพื้นที่นั้นๆ รับทราบเป็นต้นว่าผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ข้าหลวง ฯลฯ ทั้งนี้ มักจะมีการนำเอาของป่าที่มีค่า เช่น ลูกสัตว์ป่า งาช้าง หนังสัตว์ น้ำผึ้ง ฯลฯ มาเป็นสัญลักษณ์บรรณาการในการผูกสร้างความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ปกครองระดับท้องถิ่นดังกล่าว (ประสิทธิ์ ลีปรีชา, 2548, หน้า 9 -10)

สมาคมสร้างสรรค์และพัฒนา ม้งในประเทศไทย (2547, หน้า 40 -41) ได้กล่าวว่าชาวเขาเผ่าม้งในประเทศมีอยู่ด้วยกัน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่หนึ่งม้งจ้าวหรือม้งดำ บางทีก็เรียกว่าม้งลาย (Hmoong Njua) ชอบแต่งกายชุดสีดำมากกว่าสีอื่นผู้ชายสวมเสื้อเปิดให้เห็นท้อง ชอบตั้งบ้านเรือนอยู่พรหมแดนไทยและมืออย่างประปรายในเขตจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ น่าน ส่วนกลุ่มที่สองม้งเดอหรือม้งขาว (Hmoong Deaw) ทั้งชายหญิงมีแถบผ้าสีขาว ติดตามอยู่ปลายแขนเสื้อ ผู้หญิงสวมกระโปรงสีขาวไม่มีลวดลาย มีจำนวนมากกว่าม้งดำ

1. ความเชื่อเรื่องเขล้ง(แคน) (Qeej) เป็นภาษา ม้ง อ่านว่า เขล้ง หรือจะเรียกอีกอย่างก็ใกล้เคียงเรียก แคน ก็ได้ ซึ่งเขล้งหรือแคนเป็นเครื่องดนตรีที่ทำจากลำไม้ไผ่ และไม้เนื้อแข็ง และถือได้ว่าเป็นเครื่องดนตรีที่เก่าแก่ที่สุดชนิดหนึ่ง เมื่อเป่าหรือสูดลมเข้าออก จะให้เสียงไพเราะต่อเนื่องกันตลอดจนจบตอนของบทเพลงลำไม้ไผ่แต่ละอันมีชื่อ

เรียกเฉพาะของตัวเอง เช่น ดีลัว ดีไล ดีแสง ดีตือ ดีจู้ ชาวม้งจะใช้เซ่ง (แคน) ในพิธีงานศพเป็นหลัก โดยเป็นเครื่องนำทางดวงวิญญาณของผู้ตายไปสู่ปรโลก หรือแดนของบรรพบุรุษ ฉะนั้นในธรรมเนียมชาวม้งจึงห้ามมิให้ฝึกเป่าเซ่ง ภายในบ้าน ส่วนใหญ่จะฝึกในที่ๆ ห่างไกล

ภาพที่ 1 ปราชญ์ชาวบ้านห้วยเหนือสาริดการเป่าเซ่ง ถ่ายภาพโดย : วิชชุพงศ์ วรศาสตร์กุล, (28 พ.ค. 59)

2. ประวัติความเป็นมาของเซ่ง (แคน)

ชาวเขาเผ่าม้งมีประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ เช่นเดียวกับชนชาติอื่น ๆ แต่มีเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งที่มีความสำคัญต่อชาวม้งมานานก็คือ เซ่งเซ่ง นั้นมีประวัติความเป็นมาที่ไม่แน่นอนเนื่องจากการเล่ามาในหลากหลายตำนานจนยังหาข้อสรุปที่ชัดเจนไม่ได้ แต่ว่าชาวเขาเผ่าม้งได้เล่าสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นหรือแบบมุขปาฐะนั่นเองจะอย่างไรก็ตามชาวเขาเผ่าม้งใช้เซ่งในการประกอบพิธีงานศพเป็นหลักโดยเฉพาะในอดีตและต่อมาก็ได้นำไปใช้ในการเล่นอื่น ๆ เช่น เป่าในงานบันเทิง งานปีใหม่ ม้ง ในการร้องเพลงต่างๆซึ่งสอดคล้องกับ มนเทียร รุ่งหิรัญ (2549 : 80) ได้กล่าวว่า เค่งเป็นเครื่องดนตรีที่มีความสำคัญต่อชาวม้งมายาวนาน ใช้ใน

การประกอบพิธีศพและพิธีที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว รวมทั้งเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ในเทศกาลและข้อมูลจาก <http://www.hilltribe.org/thai/hmong/hmong-music.php> (ค้นเมื่อ 6 มิ.ย. 2559), ได้กล่าวว่าเซ่งแคน (Qeej) เป็นภาษาม้ง อ่านว่า เซ่ง หรือ qeng ซึ่งแปลว่า แคน หรือ mouth organ เซ่ง หรือแคนเป็นเครื่องดนตรีที่ทำจากลำไม้ไผ่ และไม้เนื้อแข็ง มีปรากฏในเอเชียมากกว่า 3,000 ปีแล้ว และถือได้ว่าเป็นเครื่องดนตรีที่เก่าแก่ที่สุดชนิดหนึ่ง ชาวเขาเผ่าม้งมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับความเป็นมาของเซ่งว่า ในอดีตกาลมีคนม้งอยู่ครอบครัวหนึ่ง มีพี่น้อง 7 คน วันหนึ่งผู้เป็นบิดาสันชีวิตลง และบรรดาพี่น้องทั้ง 7 คน ต้องการจัดพิธีงานศพเพื่อเป็นเกียรติให้กับผู้เป็นบิดา แต่ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรดี จึงได้ขอคำปรึกษาจากเทพเจ้า “ซีย” ซึ่งคนม้งมีความเชื่อว่าเป็นเทพเจ้าที่พระเจ้าส่งมาเพื่อช่วยเหลือมวลมนุษยในโลก และเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดพิธีกรรมที่สำคัญทางศาสนาของคนชาวเขาเผ่าม้ง เทพเจ้าซียได้แนะนำให้ คนหนึ่งไปหาหนังสือตำราทำกลองไว้ดี และอีกหกคนไปหาลำไม้ไผ่ที่มีขนาด และความยาวไม่เท่ากันมาคนละอัน เรียงลำดับตามขนาด และอายุของแต่ละคน เมื่อเตรียมพร้อมแล้ว ให้คนหนึ่งตีกลอง และอีก 6 คนที่เหลือ เป่าลำไม้ไผ่ของตนบรรเลงเป็นเพลงเดียวกัน และเดินวนไปรอบ ๆ คนที่ตีกลองพร้อมกับมอมบทเพลงต่าง ๆ ให้เมื่อเทพเจ้าซีย กล่าวเสร็จ พี่น้องทั้ง 7 จึงได้กลับไปจัดงานศพให้บิดาตามที่เทพเจ้าซียได้แนะนำให้ ต่อมาเมื่อพี่น้องคนหนึ่งได้ตายจากไป เหลือคนไม่พอที่จะเป่าลำไม้ไผ่ทั้งหกพี่น้องที่เหลือ 6 คน จึงได้ขอคำปรึกษาจากเทพเจ้าซียอีกครั้ง เทพเจ้าซียจึงแนะนำให้รวมลำไม้ไผ่ทั้งหมดมาเป็นชุดเดียวกัน แล้วให้คนเดียวเป่าเท่านั้น ส่วนคนอื่นให้ทำหน้าที่ถวายเป็นบุญบาตรเตรียมอาหาร และทำหน้าที่อื่นไปต่อมารูปแบบพิธีงานศพดังกล่าวก็ได้รับการถือปฏิบัติมาเรื่อย ๆ จนกลายเป็นประเพณีในการจัดพิธีงานศพของคนม้งมาจนกระทั่งทุกวันนี้ เซ่งประกอบด้วยลำไม้ไผ่ทะลุ

ปล้อง 6 อัน คือ ชย้งตัวจ้อ (xyoob tuam tswm) 1 อัน และ ชย้งเขล้ง (xyoob qeej) 5 อัน แต่ละอันมีขนาด และความยาวไม่เท่ากันกับลำไม้เนื้อแข็งซึ่งมีปากกลมยาว ก้างเขล้ง (kaav qeej) เป็นไม้แดง หรือ ที่ภาษาม้งเรียกว่า ดงจ้อเป้ (ntoo txwv pem) เมื่อเป่าหรือสูดลมเข้าออก จะให้เสียงไพเราะต่อเนื่องกัน ตลอดจนจบตอนของบทเพลงลำไม้ไผ่ แต่ละอันมีชื่อเรียกเฉพาะของตัวเอง เช่น ดีลัว ดีไล ดีเส่ง ดีตือ ดีจู้ คนม้งจะใช้แคน (เขล้ง) ในพิธีงานศพเป็นหลัก โดยเป็นเครื่องนำทางดวงวิญญาณของผู้ตายไปสู่ปรโลก หรือแดนของบรรพบุรุษ ฉะนั้นในธรรมเนียมของชาวเขาเผ่าม้ง จึงห้ามมิให้ฝึกเป่าแคนภายในบ้าน ส่วนใหญ่จะฝึกเป่าในเรื่องที่เป็นต้นแบบของการฝึกเท่านั้นหรือเรียกว่าตัวโน้ตหลัก ห่างไกลจากหมู่บ้านซึ่งมักจะเป็นที่พักพิงตามไร่สวน ฉะนั้นเขล้งถือว่ามีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวเขาเผ่าม้งเป็นอย่างยิ่งทั้งในงานที่เป็นมงคลและอวมงคล เขาจึงพยายามอนุรักษ์เอาไว้ให้ลูกหลานได้สืบไป

จะอย่างไรก็ตาม จากการได้เข้าสัมภาษณ์นายลือ แซ่ยา (เมื่อวันที่ 28 พ.ค. 59) ได้กล่าวว่าเขล้งนั้น มีตำนานการเล่ามาอยู่ สอง ตำนาน คือในตำนานที่หนึ่ง ในสมัยก่อนนั้นชาวเขาเผ่าม้งได้ทำสงครามกับชาวจีน ในเวลาเขารบกันจะต้องใช้กลองตีและแตรให้เป็นสัญญาณในการรบ หรืออีกความหนึ่งหมายถึงความพร้อมของทหารที่พร้อมรบถ้าได้ยินสัญญาณทั้งสองอย่าง ซึ่งชาวเขาเผ่าม้งได้นำเอาแตรมาดัดแปลงมาเป็นเขล้ง และใช้เป่าในเวลาที่มีคนตายในหมู่บ้าน เพื่อให้ชาวจีนทราบที่ชาวเขาเผ่าม้งพร้อมรบในขณะนั้น แต่ที่จริงแล้วชาวเขาเผ่าม้งใช้แตรเป่าในพิธีงานศพ เพื่อเป็นเกียรติให้แก่คนตายเท่านั้นและตำนานที่สอง ซึ่ง มณฑิร รุ่งหิรัญ (2549 : 80) ได้กล่าวถึงบทสัมภาษณ์ของลุงลำแสง ธนเวโรจน์วงศ์ ว่าเกิดจากแมลงภู่ที่ชอบเจาะรูทำรังในไม้แห้งในรังจะมีน้ำหวานจากเกสรดอกไม้ที่เก็บไว้เป็นอาหารสำหรับลูก ๆ ของมัน เมื่อแมลงภู่ไปเจาะไม้แห้งอยู่ต้นหนึ่งและอยู่ด้วยกันประมาณ 5-6

ตัว แล้วเมื่อคนไปเคาะไม้ที่มันอาศัยอยู่ มันจะกระพือปีกแล้วจะเกิดเสียงดัง แมลงภู่ตัวใหญ่ ท่อก็ใหญ่ แมลงภู่ตัวเล็กจะเล็ก ท่อก็เล็ก หรือรูที่ลึกตื้นต่างกัน จะทำให้เสียงที่ออกมามีความแตกต่างกัน คนเลยคิดว่าจะทำอย่างไรที่จะเอามาผลิตเป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงแบบนี้ หลังจากที่ได้คิดได้แล้วก็นำไปใช้กับพิธีแต่งงาน พอใช้ไปใช้มาแล้ว เกิดมีเสียงตัวหนึ่งตายด้วยความคึกคะนองของคนเลยเอาเสียงตัวที่ตายมาประกอบพิธีศพให้เสียงเล่น ๆ โดยใช้เขล้งเป่าแล้วคนก็ร้องไห้ ทำให้เกิดเสียงอีกทีก็จนได้ยินไปถึงสวรรค์ชั้นบน จนพระเจ้าได้ยินจึงให้แมลงวันห้วยเขียวตัวใหญ่ ๆ ลงมาดูว่าโลกมนุษย์เขามีอะไรทำไมเสียงถึงได้อีกทีก็หนัก แมลงวันห้วยเขียวลงมาดูแล้วกลับไปเล่าให้พระเจ้าว่าโลกมนุษย์ เขาเอาสัตว์ตัวหนึ่งอะไรก็ไม่รู้ คนก็ไม่ใช้ เพราะมันมีขนมรประกอบพิธีศพ เมื่อพระเจ้าฟังแล้วจึงบอกว่าเมื่อคนมันอยากตายกันนักมันชอบพิธีอย่างนี้ให้มันรู้จักตายบ้างแล้วให้มันประกอบพิธีอย่างนี้ ก็เลยปล่อยเชื้อโรคลงมายังโรคมนุษย์แล้วเชื้อโรคก็เกิดการแพร่ระบาดพอไปติดคนก็ตาย พอคนตายก็เลยเอ็งที่เป่าให้เสียงที่ตายมาใช้ในพิธีงานศพของคนตายจะอย่างไรก็ตามดนตรีของชาวเขาเผ่าม้ง เป็นวัฒนธรรมอีกอย่างหนึ่ง ที่สามารถบอกถึงความ เป็นชาวเขาเผ่าม้งได้เป็นอย่างดี ชาวเขาเผ่าม้งมีเครื่องดนตรีประจำเผ่าของตนเอง มีลักษณะการบรรเลงที่เป็นแบบฉบับเฉพาะตัว ซึ่งเครื่องดนตรีม้งที่ปรากฏในหมู่บ้านต่าง ๆ ของชาวเขาเผ่าม้ง ก็ยังคงเหลือและมีบทบาทในวิถีชีวิตชาวเขาเผ่าม้งเป็นอย่างมาก

ในส่วนของเนื้อเพลงที่ใช้เป่านั้นจากการสัมภาษณ์นายหวน แซ่ลี, (เมื่อวันที่ 29 พ.ค. 59) นั้น ท่านได้เล่าว่าการใช้เขล้งนั้นเป่าได้หลากหลายงาน แต่ว่างานที่ชาวเขาเผ่าม้งใช้เป่าที่มากที่สุดคืองานศพ และต่อมาชาวเขาเผ่าม้งก็ได้ใช้เป่าในพิธีบั้นเพ่ง เป่าเพื่อจีบสาว เป่าเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้จักกันและกัน เป่าเพื่อสนุกสนานต่าง ๆ ได้เช่นกัน ซึ่งเขาได้ประเภทดังนี้

3. ประเภทของบทเพลงที่ใช้ในพิธีงานมีดังนี้

3.1 บทเพลงใช้ในพิธีงานศพ

3.1.1 เซ่งตูสา (qeej tu sav)

เพลงแรกหลังจากผู้ตายได้สิ้นลมหายใจแล้ว

3.1.2 เซ่งฆัวะเก (qeej qhuab ke)

เพลงนำทางดวงวิญญาณไปสู่ปรโลกหรือแดนแห่งบรรพบุรุษ

3.1.3 เซ่งนเจเน่ง (qeej nce neeg)

เพลงเคลื่อนย้ายศพขึ้นหิ้ง (แคร่ลอย)

3.1.4 เซ่ง เฮลลเตอ (qeej hlawn tawv)

เพลงเผาระดาศเงินกระดาศทองให้ผู้ตาย

3.1.5 เซ่งเสอเก้ (qeej sawv kev)

เพลงเคลื่อนย้ายศพออกจากบ้าน นอกจากจะใช้ในพิธีงานศพแล้ว

ในส่วนของบทเพลงที่ใช้เป่าในพิธีนั้น จากการสัมภาษณ์นายซั่วตัว แซ่หว่า, (เมื่อวันที่ 29 เมษายน 60) ได้กล่าวว่า เพลงที่เป่าสำหรับผู้เสียชีวิต คือ เพลงเก้เซ่ง เนื้อหาของเพลงนั้นให้วิญญาณกลับมาทานข้าวเข้า มาทานข้าวเที่ยง มาทานข้าวเย็น และให้ผู้เสียชีวิตนั้นมีความสุขในภพต่อ ๆ ไป อีกทั้งให้ไปพบบรรพชนของตนเอง ตัวอย่างคือญาติพี่น้องจะเป่าบอกกับผู้เสียชีวิตว่า ให้วิญญาณของผู้เสียชีวิตได้ลุกขึ้นไปบอกกับผีบ้านว่าตนตายแล้ว คุณได้ตายแล้ว พ่อแม่หรือคนเป่าเซ่งจะเป่าสื่อสารกับผู้เสียชีวิตว่า ทุกวันนี้คุณได้นอนหลับแล้ว ได้ลุกมาแต่งตัว วันนี้คุณก็แต่งตัว คุณแต่งตัวแบบนี้ คุณจะไปเป็นผีหรือว่าจะไปเที่ยวเท่านั้น หากคุณจะไปเป็นผี เราจะไม่ขอให้คุณกลับมาอีก แต่ถ้าคุณไปเที่ยวเราจะขอให้คุณได้กลับมาอยู่กับครอบครัวอีก

3.2 บทเพลงที่ใช้เล่นเพื่อความบันเทิงต่าง ๆ หรือเป่าเพื่อพรรณนาถึงคนรัก เพื่อรำพึงรำพัน ต่าง ๆ นานา เช่น เทศกาลปีใหม่ม้ง การเดินรำเซ่ง เพลงไม่มีคู่ครอง เพลงรำพึงถึงคนรัก เป็นต้น มีลำดับการเป่าดังนี้

3.2.1 ดี (ntiv) การโหมโรง

3.2.2 ซุ (xub) การแนะนำ

5.2.3 นู๋ นตรีอ (nuj nrws) เนื้อหาหรือเนื้อเรื่อง

3.2.4 ซัวนู๋ นตรีอ (quas nuj nrws)

ทบทวนเนื้อเรื่อง

3.2.5 ปลัว (pluas) บทสรุป

3.2.6 เส่า (xaus) บทลงท้าย

ในส่วนบทเพลงที่ใช้เป่าเล่นเพื่อความบันเทิงนั้นจากการสัมภาษณ์นายซั่วตัว แซ่หว่า, (เมื่อวันที่ 29 เมษายน 60) ได้กล่าวว่า มีเนื้อหาที่หลากหลาย แต่ขอยกตัวอย่างพอเป็นสังเขปดังนี้ วันนี้จะขอเป่าเซ่งเพื่อรำพึงถึงคนรัก วันนี้เธอทำอะไร เธอจะคิดถึงเราไหม หรือว่าเธอคิดถึงใครอยู่ หรือเปล่า เพราะเราอยู่ห่างไกลกันก็เหมือนกับไก่ตัวผู้ที่อยู่จากไก่ตัวเมีย อย่างไรก็ตามวันหนึ่งไก่ตัวผู้ที่มีโอกาสพบไก่ตัวเมียและได้ครองคู่กัน ก็ไม่ต่างกับเธอและเราหากรักกันจริงก็มีโอกาสที่จะแต่งงานและครองคู่กันตลอดไป

4. เนื้อเพลงที่ใช้เป่าในพิธีงานศพโดยทั่วไปดังนี้

4.1 ดี (ntiv) คือ การโหมโรงก่อน

4.2 ปลัวจีเม้งจี จัรว (pluas cim qeej cim nruag) การร่วกลองพร้อมกันไปกับเพลงเซ่ง (แคน)

4.3 ลือฆะจั่ว (lwm qab nruag) การลดได้คานที่แขวนกลองของผู้เป่าเซ่ง (แคน)

4.4 ซุตัว (xub tuag) คือการแนะนำเพลงเซ่ง (แคน)

4.5 ซัวซุตัว (quas xub tuag) คือการลงท้ายบทแนะนำเพลง

4.6 ยซ่าเซ่งตัว (zaj qeej tuag) เริ่มต้นเนื้อเพลง

4.7 ซัวยซ่าเซ่งตัว (quas zaj qeej tuag) คือการร่ายเนื้อเพลงเพื่อเข้าสู่ปรโลก

4.8 เซ่งตร้อฆ้าง (qeej rov qaab หรือ raib leev) คือขั้นตอนการกลับจากปรโลก

4.9 ยซายตร้อยซายเหง (zais roj zais neev) คือขั้นตอนการกลบเกลื่อนเส้นทางกลับจากปรโลก เพื่อให้มีผีวิญญาณติดตามมาได้

5.10 เส่าเซลง (xaus qeej) บทลงท้าย และในส่วนเนื้อที่ใช้เป่า

จากการสัมภาษณ์นายชวตว์ แซ่หว่า, (เมื่อวันที่ 29 เมษายน 60) ได้กล่าวถึงการโหมโรงก่อน ผู้ที่จะเป่าเซลงนั้นจะต้องเป่าเนื้อหาที่เกี่ยวข้องดี (melody) ของเนื้อเพลงก่อนทุกครั้ง และต้องเป่าให้ครบทุกเสียงดนตรีก่อน จึงจะเป่าเข้าเนื้อหาของเพลงได้ เช่น เนื้อเซลง จะเป่าโน้ต ดีห์ลัว ดี่ตือตี่ซุ ดีล้วย ดีคาบู่ ดีบู และเป่าเข้าเนื้อหา

saj no yog zaj qeej hnoob nrws o.
ชะ นอ ยอ ย่า เค้ง มั่ง นือ ออ.
zaj qeej sawv ntxov o ib txiv nuj si
ย่า เค้ง เซอ จ้อ ออ อี้ จี้ ญี่ ซี่
toog koj tuag tsheeb lo tuag dag.
ตง ก้อ ตัว เซ่ง ลอ ตัว ตา
koj yuav lo saib koj txwj koj nkawm
ก้อ ยัว ลอ ซ้าย ก้อ ซือ ก้อ เกอ
Koj tub lawv koj ki yuav quaj tsi
ก้อ ตู เหลอ ก้อ กี ยัว กัว จิ
taus nyiav tsi taus
เตา เนีย จิ เตา

จากข้อความนี้เขาได้เป่าถึงพูดถึงผู้เสียชีวิต ที่มีคู่ชีวิตแล้วและจากไปสู่อีกโลกหนึ่ง ผู้เสียชีวิตจะคิดถึงลูกหลานและคนที่เขารักหรือไม่ แต่ทางครอบครัวคิดถึงเขาเสมอ ทางครอบครัวกลัวว่าเขาจะไปลำบาก จะได้เผ่ากระดาศเงิน เอาอาหามาให้กิน ขอถามจริงอีกครั้งว่าเขาตายจริงไหม ๆ ถ้าตายจริง ๆ (ช่วงนี้ทางครอบครัวจะร้องไห้ขนาดไหนก็ไม่กลับมาอีก) ทางครอบครัว ขอให้ไปดี มีความสุข แต่ถ้าแคววิญญาณไปเที่ยวที่อื่นก็ขอให้กลับมาอยู่ด้วยกันดังเดิม สุดท้ายผู้เป่าเซลงจะเป่าเพื่อส่งดวงวิญญาณไปพบบรรพชนของตนเองและพบแต่สิ่งดี ๆ

5. เซลงเอกลักษณ์ความชาวเขาเผ่าม้ง

ชาวเขาเผ่าม้งมีความเชื่อความศรัทธาในผีบรรพบุรุษและสิ่งเหนือธรรมชาติ ทำให้การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ มีบทบาทในการดำเนินชีวิตของชาวเขาเผ่าม้งตั้งแต่เกิดจนตาย พิธีกรรม

เป็นวิธีหนึ่งที่มีเครื่องดนตรีมาเกี่ยวเนื่องคือเซลง (แคน) ชาวเขาเผ่าม้งถือว่าเสียงเซลงเป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกัน ระหว่างคนเป็นกับคนตาย โดยมีความเชื่อว่าเสียงเซลงจะนำพาดวงวิญญาณของคนตายไปพบบรรพบุรุษของตนได้ ดังนั้นเซลงเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งที่โดดเด่นของชาวเขาเผ่าม้ง และจากการสัมภาษณ์นายทรงวุฒิ แซ่ยา ได้กล่าวว่า เซลงถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของชาวเขาเผ่าม้งมาช้านานมาแล้วที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดมาสู่ลูกหลานของเขาและในความเป็นเอกลักษณ์นั้นเองเขาได้กล่าวถึงสาเหตุการเกิดเอกลักษณ์อยู่ 2 ประเด็น คือ

1. เอกลักษณ์ที่เกิดจากเครื่องเป่าเอง คือเกิดจากเอกลักษณ์ทางเสียงหรือวิธีการเป่าที่มีการไล่ร่าด้วยท่าต่าง ๆ ทั้งดงาม และที่สำคัญคือเอกลักษณ์ที่เกิดจากเซลง (แคน) ซึ่งมีความแตกต่าง ๆ จากชนเผ่าอื่น ๆ อย่างชัดเจน

2. เอกลักษณ์ที่เกิดจากอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมซึ่งชาวเขาเผ่าม้งเป็นชนเผ่าหนึ่งที่มียุทธศาสตร์ทางวัฒนธรรมชัดเจนในชนเผ่าของตนเอง โดยเขาได้ใช้ตัววัฒนธรรมสื่อสารผ่านสื่อต่าง ๆ จนทำให้ผู้อื่นทราบข้อมูลต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

6. เซลง (แคน) เป็นศิลปะและสุนทรียศาสตร์

ชาวเขาเผ่าม้งเป็นชนชาติที่มีดนตรีอยู่ในหัวใจโดยเฉพาะเครื่องเป่า (Aerophone) แต่ว่าดนตรีของใครจะสุดซึ้งเพียงใดนั้นก็อยู่ที่ใครจะถ่ายทอดออกมาให้คนอื่นได้รับรู้ลึกซึ้งกว่ากัน ชาวเขาเผ่าม้งบ้างถ่ายทอดออกมาเป็นบทเพลงรำน่า โดยผ่านริมฝีปาก บ้างถ่ายทอดโดยอาศัยเครื่องดนตรี สำหรับเครื่องดนตรีของคนม้งที่มีมาแต่โบราณกาลนั้น แต่ว่าดนตรีเหล่านี้ดูเหมือนว่ากำลังจะสูญหายไปจากวิถีชีวิตของคนรุ่นใหม่ และมนเทียร รุ่งหิรัญอ่างอิงในวิทย์ วิศทเวทย์, (2534:140) ได้กล่าวถึงคำพูดของ ตอลสตอยว่า คำพูดที่ถ่ายทอดความคิดและประสบการณ์นั้น ทำให้คนเราเกิดความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอัน

เดียวกัน ศิลปะก็คล้ายกันและลักษณะพิเศษของความสัมพันธ์ที่เกิดจากศิลปะกับที่เกิดจากคำพูดก็คือ คำพูดนั้นมนุษย์เราใช้อาศัยเป็นสื่อถ่ายทอดความคิดแต่ศิลปะใช้สำหรับถ่ายทอดความรู้สึก ศิลปะเป็นการสื่อสารอย่างหนึ่งที่ได้รับรู้ด้วยความรู้สึก โดยผ่านอวัยวะของร่างกายที่ใช้เสพศิลปะ เช่น หู ตา กายและสมอง เป็นต้น ฉะนั้น เซ่ง(แคน) ของชาวเขาเผ่าม้งถือว่าเป็นเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งที่สำคัญที่สุดในชนเผ่าของเขา เวลาเป่ามีความไพเราะและมีการทำท่าประกอบขณะเป่าด้วยเพื่อเป็นการแสดงความเคารพและก็เป็นการดึงดูดผู้คนให้สนใจในงานมากยิ่งขึ้น เขาถือว่าการเป่านั้นเป็นศิลปะ ความงดงามอย่างหนึ่งที่ถ่ายทอดออกมาในเนื้อหาเพื่อแสดงความเคารพต่อผู้ตาย และการเป่าบางงานก็เพื่อความเป็นการแสดงออกในทางบันเทิงหรือสนุกสนานได้เช่นกัน ดังนั้นจากการสัมภาษณ์นายหวน แซ่ลี (เมื่อวันที่ 29 พ.ค. 59) ได้กล่าวว่าการเล่นเซ่งของชาวเขาเผ่าม้งจะสื่อออกมาทางอารมณ์ศิลปะและสุนทรียศาสตร์ใน 4 ประเด็นใหญ่ คือ

1. การเป่าแสดงความเคารพและระลึกถึงผู้ตาย การเป่าแบบนี้มีท่าทางประกอบในเวลาเป่าเพื่อความงดงามละมุนละไม ชวนโศกเศร้าเสียใจ และเป็นการแสดงออกซึ่งความเคารพคนตายไม่ว่าผู้มาเยือนจะแซะอะไรก็ตามทุกคนที่มาร่วมงานศพจะแสดงอาการเคารพต่อผู้ตายและญาติของผู้ตายตามธรรมเนียมที่สืบทอดกันมานาน

2. การเป่าเพื่อการบันเทิงหรือเพื่อความสนุกสนาน การเป่าประเภทนี้เป็นการแสดงความสามารถของผู้เป่าเซ่ง เนื่องจากจะต้องเป่าแบบประยุกต์เข้ากับดนตรีสมัยใหม่มากขึ้น และต้องดัดแปลงเนื้อหาเพลงได้ด้วย เพื่อความสนุกสนานในชมในฟังแต่ละครั้งต่อไป

3. การเป่าเพื่อแลกเปลี่ยนของคัระหว่างแขกและเจ้าบ้าน การเป่าในข้อที่สามนี้ผู้เป่าเซ่ง(แคน) จะต้องรู้ข้อห้ามในการเป่า เช่น ถ้าเราเป็นแขกไปเยือนบ้านคนอื่น พอเราไปถึงบ้านคนอื่นเรา

อยากเป่าเซ่ง (แคน) จะต้องขออนุญาตเจ้าของบ้านก่อนจึงจะเป่าเซ่ง (แคน) ได้ ถ้าเราขออนุญาตเราจึงจับเซ่ง (แคน) มาเป่าได้เลย แต่ถ้าเราไม่ขออนุญาตเจ้าบ้านก่อน เราจะถือว่าเรารบรู้ฝ่าเรือน อาจจะมีอันตรายต่อเจ้าบ้านหรือผู้เป่าเอง ดังนั้นในข้อนี้เขาจะเป่าเซ่ง (แคน) เพื่อแลกเปลี่ยนวิธีการเป่าให้ไพเราะและเหมาะสมกับงานมากขึ้นในการแสดงครั้งต่อไป เนื่องจากประสบการณ์เป่าอาจจะแตกต่างกัน

4. การเป่าเพื่องานเทศกาลต่าง ๆ คือ การเป่าเซ่งในช่วงเทศกาล ผู้เป่าเซ่ง(แคน) จะมาแสดงความสามารถในการเป่าเพื่อความเป็นสิริมงคลกับหมู่บ้านหรืองานนั้น ๆ ให้ทุกคนมีความสุขและก็ทำไร่ ทำนาได้ผลผลิตดีในปีนั้นและปีต่อไป และก็เป่าเพื่อความสนุกสนานของหมู่บ้าน เนื่องจากการพักผ่อนจากการทำไร่ ทำสวนต่าง ๆ ชาวเผ่าม้งจะมารวมกันเพื่อร่วมงานสามัคคีต่อกันหรือความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

ฉะนั้นการเล่นเซ่ง ชาวเขาเผ่าม้งถือว่าเป็นศิลปะและสุนทรียศาสตร์อย่างหนึ่งที่แสดงออกมาทางความคิดและอารมณ์ที่สืบทอดอย่างงดงาม ชวนติดตาม และแสดงออกมาเป็นเอกลักษณ์ของตนเองได้ชัดเจนและก็บ่งบอกความเป็นชนชาติพันธุ์ที่เด่นกว่าชนชาติพันธุ์อื่นๆ ก็ว่าได้ จึงทำให้ชาวเขาเผ่าม้งมีความภูมิใจเป็นอย่างมากซึ่งสอดคล้องกับมนเทียร รุ่งหิรัญ ได้สัมภาษณ์, มีนาคม 2548 (อ้างอิงในพดล ศักดิ์เจริญชัยกุล,) กล่าวว่า “เค่งเป็นศาสตร์ชั้นสูงของม้ง” การเป่าพร้อมกับเต้นเป็นความงามอย่างหนึ่งที่ม้งชื่นชอบโดยเฉพาะในอดีตผู้ที่สามารถเป่าเค่งได้จะเป็นที่ยอมรับของผู้อื่นเนื่องจากฝึกเป่าเค่งเมื่อสำเร็จแล้วจะต้องมารับใช้สังคม และการเป่าเค่งเพื่อเกี้ยวพาราสีเป็นการสร้างจุดสนใจหรือดึงดูดความสนใจคนส่วนใหญ่มักมีได้ขึ้นชมในบทกลอนของเค่ง แต่ขึ้นชมการเป่าที่ดีและท่วงท่าที่งดงาม

ภาพที่ 2 สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านห้วยเหนือ
ด้านเขล้ง ถ่ายภาพโดย : วิชชุพงศ์ วรศาสตร์กุล,
(28 พ.ค. 59)

7. เขล้ง (แคน) คือ ศูนย์รวมมองชาวเขา เผ่าม้ง

ชาวเขาเผ่าม้งบ้านห้วยเหนือ ได้ถือว่าการ
เป่าเขล้ง (แคน) เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่บ่งบอก
ถึงวิถีชีวิตของชาวเขาเผ่าม้งดนตรีที่ใช้บรรเลงเพื่อ
เป็นสื่อติดต่อระหว่างมนุษย์กับจิตวิญญาณและ
ความเชื่อว่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เขาเคารพบูชาจะช่วยดล
บันดาลให้คนในหมู่บ้านมีความสุข มีกาสดแทรก
เรื่องราวเกี่ยวกับ ความเชื่อตำนานวิถีชีวิต
ประสบการณ์ต่าง ๆ กล่าวได้ว่าดนตรีแต่ละอย่าง
ต่างมีลักษณะเฉพาะสอดคล้องเชื่อมโยงกับกฎ
ระเบียบในสังคมที่กำหนดไว้จากอดีตจนถึงปัจจุบัน
ที่ยังทำให้ความสัมพันธ์ต่าง ๆ เหล่านี้ได้หลอมรวม
เป็นสังคมชาวเขาเผ่าม้งจนยากที่จะแยกออกจาก
กันได้ดังนั้นในสังคมชาวเขาเผ่าม้งบ้านห้วยเหนือ
อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก เขาถือว่

วรรณกรรมทางดนตรีของชาวเขาเผ่าม้งนั้น เป็นวิธี
การสืบทอดที่เกิดขึ้นในวัฒนธรรมแบบมุขปาฐะและ
เขาเชื่อว่าเขล้ง (แคน) นั้น คือศูนย์รวมทางความ
เชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาและพิธีการเกี่ยวกับ
ชีวิตบทเพลงต่าง ๆ ของชาวเขาเผ่าม้งที่สืบทอดมา
และร้องออกมานั้นเนื้อหาหรือความหมายสอด
แทรกขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อต่าง ๆ ซึ่ง
สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของนายเจีย แซ่หว่
(เมื่อวันที่ 30 พ.ค. 59) ได้กล่าวว่า เขล้ง คือ ศูนย์
รวมทางด้านพิธีกรรมและความเชื่อต่าง ๆ ของชาว
เขาเผ่าม้งบ้านห้วยเหนือ ในเวลาที่มีคนตาย เขาจะ
เป่าเขล้ง (แคน) เพื่อแสดงความเคารพต่อผู้ตาย ใน
เวลานั้นจะมีผู้คนมาร่วมงานศพมากมาย ทั้งที่เป็น
ญาติพี่น้องและไม่ใช่ญาติพี่น้อง หรือมาจากที่อื่นก็
เยอะมาก เนื่องจากทุกคนมาแสดงความเสียใจต่อ
การจากไปของผู้ตายแล้วยังร่วมมือร่วมใจในการ
เหลือกันในงานต่าง ๆ และมาดูการเป่าเขล้ง (แคน)
ของหมอเขล้ง (แคน) ในเวลานั้นด้วย จึงถือได้ว่
เป็นการสร้างความสามัคคีในหมู่บ้านที่ดี ถึงแม้ไม่ใช่
ญาติพี่น้องแท้ ๆ แต่ทุกคนมาช่วยเหลือกันและกัน
เขาจึงถือว่เขล้งคือหัวใจของชาวเขาเผ่าม้ง

ดังนั้นเขล้งเป็นดนตรีในการละเล่นของชาว
เขาเผ่าม้งบ้านห้วยเหนือที่เขาสืบทอดโดยผ่านพิธีกรรม
ความเชื่อต่าง ๆ และความบันเทิงชาวเขาเผ่าม้งจึง
บรรเลงออกมาท่อนองการร้องเนื้อหาหรือความ
หมายที่สอดแทรกขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ
ของเขาไว้ในบทเพลงนั้นเพื่อเป็นการอนุรักษ์
วัฒนธรรมของเขาสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- ประสิทธิ์ ลีปรีชา. (2548). ม้งหลากหลายชีวิตจากขุนเขาสู่เมือง. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม.
- มนเทียร รุ่งหิรัญ. (2549). เค่ง : เครื่องดนตรีในวิถีม้ง. ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
- สมาคมสร้างสรรค์และพัฒนาเมืองในประเทศไทย.(2547). ชาวเขาในไทย. พระนคร : อมรรการพิมพ์.
- วิชชุพงศ์ วรศาสตร์กุล. (2558). ความเชื่อที่ปรากฏในลายปักบนผืนผ้าของชาวเขาเผ่าม้ง บ้านน้ำแฉ่งพัฒนา อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก. มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- ลือ แซ่ย่า. (28 พฤษภาคม 2559). ชาวบ้านในหมู่บ้านห้วยทรายเหนือ. สัมภาษณ์.
- หวน แซ่ลี. (29 พฤษภาคม 2559). ชาวบ้านในหมู่บ้านห้วยทรายเหนือ. สัมภาษณ์.
- นายเจีย แซ่หว่า. (30 พฤษภาคม 59). ชาวบ้านในหมู่บ้านห้วยทรายเหนือ. สัมภาษณ์.
- นายชัวตัว แซ่หว่า. (29 เมษายน 60). ชาวบ้านในหมู่บ้านห้วยทรายเหนือ. สัมภาษณ์.
- <http://www.sawadee.co.th/thailand/hilltribes/hmong.html>, ค้นเมื่อ 6 มิ.ย. 2559.
- <http://www.hilltribe.org/thai/hmong/hmong-music.php>, ค้นเมื่อ 6 มิ.ย. 2559.